

การสร้างสรรค์บทพากย์หนังใหญ่

เรื่อง มหาชนกชาดกตามบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนในรัชกาลที่ 9

ปรภัสร์ มาสะอาด¹และ สุเวส อันตริวรกุล²

¹สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

²สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและพัฒนาบทพากย์หนังใหญ่เรื่องมหาชนกชาดกตามบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนในรัชกาลที่ 9 ใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับบทพากย์หนังใหญ่ ระยะที่ 2 พัฒนาบทพากย์หนังใหญ่เรื่องมหาชนกชาดกตามบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนในรัชกาลที่ 9 ระยะที่ 3 เผยแพร่บทพากย์หนังใหญ่เรื่องมหาชนกชาดกตามบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนในรัชกาลที่ 9 กลุ่มตัวอย่าง เป็นวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ผู้เชี่ยวชาญการประพันธ์และพากย์หนังใหญ่ และกลุ่มบุคคลที่ส่งเสริมการแสดงหนังใหญ่ เครื่องมือวิจัย คือ แบบวิเคราะห์เนื้อหา แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า บทพากย์หนังใหญ่นิยมใช้ร้อยกรองประเภทกาพย์ฉับ 16 และกาพย์ยานี 11 สลับกับบทเจรจาที่เป็นร้อยยาว โดยมีขั้นตอนการแสดง คือ การเบิกหน้าพระ การแสดงเบิกโรง และการดำเนินเรื่อง วรรณกรรมเรื่องมหาชนกเป็นชาดกที่มีอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้นำมาพระราชนิพนธ์ใหม่เพื่อใช้เป็นสื่อในการขับเคลื่อนแนวพระราชดำริให้สมบูรณ์และยั่งยืน การพัฒนาบทพากย์หนังใหญ่เรื่องมหาชนกชาดกตามบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนในรัชกาลที่ 9 ด้วยกาพย์ฉับ กาพย์ยานี และร้อยยาว การเผยแพร่บทพากย์หนังใหญ่เรื่องพระมหาชน พบว่าภาพรวมมีคุณภาพอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยที่ 4.12 โดยมีความเชื่อมั่นว่าบทพากย์นี้สามารถนำไปใช้แสดงได้จริงระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.67

คำสำคัญ: การสร้างสรรค์, บทพากย์-เจรจาหนังใหญ่, วรรณกรรมเรื่องมหาชนกชาดก, บทพระราชนิพนธ์พระมหาชนในรัชกาลที่ 9

Creation of Voice-Over Poems for Nang-Yai

Titled Mahajanaka Jataka According to the Story of Mahajanaka by King Rama IX

Poraphat Masard¹ and Suwes Antreeworakul²

¹School of General Education, Kasem Bundit University

²School of General Education, Kasem Bundit University

Abstract

The objectives of this research were to study and develop the dubbed Nang-Yai titled Mahajanaka Jataka according to the Story of Mahajanaka of King Rama IX by using the research and development model in 3 phases. Phase 1 is a study of literature which related to the dubbing to Nang-Yai, Phase 2 is development of a dubbing script for a Nang-Yai about Mahajanaka according to the royal writings of the reign of King Rama IX. Phase 3 is publishing the dubbing of the Nang-Yai about Mahajanaka according to the royal writings of the reign of king Rama IX. Sample groups are literatures which related to the research of Nang-Yai dubbing expert and a group of people promoting the Nang-Yai show. The research tools were the content analysis form, the interview form, and the data analysis questionnaire. Datas were analyzed using content analysis, mean, and standard deviation. The research results and the results of the study were found that the narration of Nang-Yai uses verse type Kap Chabang and Kap Yanee alternating with the long dialogue. The process of performing is the opening of the monk's face, grand opening and the proceeding. The literature on Mahajanaka is an allegory contained in the Tripitaka scriptures which His Majesty King Rama IX has written in accordance with the philosophy of sufficiency economy and compiled into new literature. The development of dubbing of the Nang-Yai “Mahajanaka” according to the royal writings in the reign of king Rama IX was developed with Kap Chabang and Kap Yanee. This distribution of the Nang-Yai dubbing of “Mahajanaka” was found to have the high level of overall satisfaction with an average of 4.12 and found that they were confident that this dubbing could be used at the highest level with an average of 4.67

Keywords: Creation, Voice-Over Poems, Nang-Yai Titled Mahajanaka Jataka, the Story of Mahajanaka by King Rama IX

1. บทนำ (Introduction)

หนังใหญ่เป็นมหรสพที่เกิดจากการเชิดชักเงาหุ่นหรือตัวหนังเป็นเรื่องราวต่าง ๆ คาดว่าเป็นการละเล่นที่พัฒนามาจากการขับโศลกบูชาเทพเจ้าของอินเดียโบราณ โดยนำหนังสือตัวมาตัดฉลุเป็นรูปเทพเจ้านั้น ๆ นำมาปักไว้ที่แท่นบูชาไฟจนเกิดเป็นเงา เรียกว่าฉายากะตา (Chaya Katha) จนพัฒนามาเป็นโธลู บอมมาลาตะ (Tholu Bommalata) ส่วนของหนังใหญ่ของไทยปรากฏหลักฐานในกฎหมายตราสามดวง ว่าด้วยกฎมณเฑียรบาล ความว่า “เดือน ๑๒ การพิพิธธรรมาภิบาล ลดชุดลอยโคมลงน้ำ ตั้งระหาดอกไม้ในพระเมรุ ๔ ระหา หน้า ๒ โรงแ¹” (2505: 141) กฎหมายนี้ได้ตราขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. 1991-2031) นอกจากนั้นในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2099-2131) ได้โปรดเกล้าฯ ให้พระมหาราชครูแต่งเรื่องสมุทรโฆษชาดก คำฉันท์ขึ้น เพื่อใช้เล่นหนังใหญ่ ซึ่งปรากฏความตอนพระราชปรารภว่า “พระให้กล่าวภาพยนตร์ จำนองโดยกลตระการเพลงยศพระ ให้ฉลกลัศบกภาพพระ เป็นบรรพบุรณะ นเรนทรราชบรรหาร ให้ทวยนักคนผู้ชาญ กลเล่นโดยการ-ยเป็นบำเทงธรณี” (2521: 3)

การแสดงหนังใหญ่มีองค์ประกอบโดยสรุปที่สำคัญ 7 อย่าง คือ 1) ตัวหนัง 2) จอหนัง 3) แสงสว่าง 4) วรรณกรรมที่ใช้แสดง 5) คนตรีประกอบ 6) การเชิด และ 7) การพากย์-เจรจา (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2552: ออนไลน์) สำหรับในบทความนี้จะกล่าวเฉพาะการพากย์-เจรจา ซึ่งจะต้องมีบทที่ได้รับการประพันธ์ไว้แล้วอย่างประณีตในส่วนที่เป็นบทพากย์ที่ใช้รูปแบบร้อยกรองประเภทกาพย์ฉับ 16 และกาพย์ยานี 11 โดยทั่วไปหรือวรรณกรรมที่จะนำมาแสดงด้วยหนังใหญ่ส่วนมากจะเป็นวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ จากหนังสือประชุมคำพากย์รามเกียรติ์ เล่ม 1 ของกรมศิลปากร (2546: 1) ในส่วนของบทเจรยานิยมให้คนพากย์ว่าต้นด้วยรายยาวสด ๆ (อาคม สายาคม, 2545: 79-80)

แม้ว่าการแสดงหนังใหญ่จะนิยมแสดงเรื่องรามเกียรติ์ก็ตาม แต่จากหลักฐานทำให้ทราบว่าการแสดงหนังใหญ่นั้นยังแสดงเรื่องอื่น ๆ อีกด้วย วรรณกรรมเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์ก็เป็นข้อมูลยืนยันได้ (กรมศิลปากร, 2522) ซึ่งโดยวัตถุประสงค์ของการแสดงหนังใหญ่นี้จะเป็นการแสดงที่มีกำเนิดแนวคิดมาจากการปฏิบัติบูชาและสรรเสริญเทพเจ้า ต่อมาจึงพัฒนาเป็นการแสดงเพื่อสวดหรือเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ตามคติความเชื่อว่าเป็นสมมติเทพ จึงพบว่านิยมแสดงเรื่องรามเกียรติ์หรือรามยณะ โดยมีฐานความเชื่อว่าพระมหากษัตริย์เป็นองค์อวตารมาจากพระนารายณ์มาเป็นพระราม ดังมีปรากฏพระนามพระมหากษัตริย์ว่า “รามาริบัติ”

งานวิจัยนี้จึงเห็นว่าวรรณกรรมเรื่องมหาชนกชาดก ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหา มกุฎราชวิทยาลัย เล่ม 63 พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกายชาดก เล่ม 4 ภาค 2 (มูลนิธิมหามกุฎราชวิทยาลัย 2527: 93-154) เป็นวรรณกรรมที่เหมาะสมที่จะนำมาพัฒนาเป็นบทพากย์หนังใหญ่ โดยเน้นการดำเนินเรื่องตามบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 9 ที่ทรงนำมหาชนกชาดกมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อในการขับเคลื่อนแนวพระราชดำริให้สมบูรณ์และยั่งยืน อีกทั้งยังส่งเสริมให้เกิดการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศให้มี

¹ ใช้ภาษาตรงตามต้นฉบับ

ประสิทธิภาพ (คณิตา หอมทรัพย์, 2563: 80) เหล่านี้ล้วนเป็นพระราชปณิธานที่จะยังความสุขสมบูรณ์ให้แก่
ปวงชนชาวไทยทั้งสิ้น

จากแนวคิดของการจัดการแสดงหนังใหญ่เพื่อสรรเสริญเทพเจ้าและสดุดีหรือเฉลิมพระเกียรติ
พระมหากษัตริย์ จึงเหมาะสมเป็นอย่างยิ่งที่ควรนำวรรณกรรมมหาชนกชาดกมาสร้างสรรคเป็นบทพากย์หนังใหญ่
ในฐานะมรดกสพชั้นสูงของไทย ด้วยเจตนาให้แนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชม
หาราช บรมนาถบพิตร ได้รับการส่งต่อด้วยศิลปะการประพันธ์และการแสดงที่ทรงคุณค่ายิ่ง และเหนืออื่นใดก็
คือการเฉลิมพระเกียรติพระองค์ท่านในฐานะเป็นพระโพธิสัตว์ดุจเดียวกับพระมหากษัตริย์เป็นพระชาติที่ 2
แห่งการบำเพ็ญวิริยะบารมีของพระพุทธเจ้าสมณโคดม ตามแนวคิดความเป็นพระมหากษัตริย์ในอุดมคติของ
พระองค์ ผ่านการปฏิบัติพระราชกรณียกิจเพื่ออาณาประชาราษฎร์ (กฤษฏา ปานเทวัญ และ สุปราณี พัดทอง, 2562: 55)

ดังนั้น เพื่อให้วรรณกรรมเรื่องมหาชนกชาดกตามบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ในรัชกาลที่ ๙ มีความ
หลากหลายในด้านการนำเสนอ โดยเฉพาะในรูปแบบการเล่าเรื่องผ่านบทพากย์และเจรจาหนังใหญ่ จึงได้
ดำเนินการวิจัย โดยหวังให้เป็นการจุดประกายสำหรับเริ่มต้นสร้างสรรคการแสดงหนังใหญ่ ทั้งเกี่ยวกับการ
สร้างตัวหนัง รูปแบบการแสดง การเชิด ดนตรีประกอบ ฯลฯ ต่อไป ทั้งนี้เพื่อเฉลิมพระเกียรติและสดุดีพระมหา
กรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.1.1 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์วรรณกรรมหนังใหญ่ และวรรณกรรมมหาชนกชาดกตามบทพระ
ราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ในรัชกาลที่ 9

1.1.2 เพื่อพัฒนาบทพากย์และบทเจรจาหนังใหญ่เรื่องมหาชนกชาดกตามบทพระราชนิพนธ์
พระมหากษัตริย์ในรัชกาลที่ 9

1.1.3 เพื่อเผยแพร่บทพากย์และบทเจรจาหนังใหญ่เรื่องมหาชนกชาดกตามบทพระราชนิพนธ์
พระมหากษัตริย์ในรัชกาลที่ 9

1.2 ขอบเขตการวิจัย

1.2.1 การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาเกี่ยวกับวรรณกรรมบทพากย์หนังใหญ่ที่เป็นวรรณกรรมลาย
ลักษณ์และแหล่งที่มาของวรรณกรรมเรื่องมหาชนก

1.2.2 พัฒนาโดยการเรียบเรียงเป็นบทพากย์และเจรจาหนังใหญ่เรื่องมหาชนกชาดกตามแนว
พระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ในรัชกาลที่ 9

1.2.3 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ระยะที่ 1 ศึกษาวรรณกรรมเกี่ยวกับบทพากย์หนังใหญ่
จากประชุมคำพากย์รามเกียรติ์เล่ม 1 – 2 วรรณกรรมเรื่องมหาชนกชาดก จากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ
มหาภูมิพลราชวิทยาลัย เล่ม 63 พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก เล่ม 4 ภาค 2 และบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์

ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช วรรณกรรมทั้งสามเรื่องนี้ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง ระยะที่ 2 พัฒนาบทพากย์-เจรจา หนึ่งใหญ่เรื่องมหานกชาดกตามบทพระราชนิพนธ์พระมหานกในรัชกาลที่ 9 โดยใช้แนวคิดจากคติเกี่ยวกับโพธิสัตว์ราชา ระยะที่ 3 เผยแพร่แก่คณะบุคคลที่ส่งเสริมการแสดงหนังใหญ่ เลือกแบบเจาะจง 9 กลุ่ม โดยพิจารณาจากสถาบันอุดมศึกษา 2 สถาบัน สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 3 โรงเรียน และคณะบุคคลทั่วไป 4 กลุ่ม

2. ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

การแสดงหนังใหญ่ของไทยเกิดจากรับอิทธิพลทางศาสนาพราหมณ์ฮินดูของอินเดียโบราณในรูปแบบมหรสพกึ่งพิธีกรรมที่เรียกว่า “ฉายากะตา” (Chaya Katha) โดยการแสดงนี้ได้แผ่ขยายเข้ามาในภูมิภาคอุษาคเนย์พร้อมกับศาสนาและความเชื่อ จากหลักฐานทางเอกสารและความคิดเห็นของนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญหลายท่านมีความเห็นว่า รูปแบบการเล่นหนังใหญ่ในภูมิภาคนี้ส่วนมากได้รับอิทธิพลมาจากชาวผ่านมาจากอินเดียโบราณมาอีกต่อหนึ่ง หนังเงาของชาวมือชื่อเรียกว่าวายัง ปูวาร์ (Wayang Purwa) สันนิษฐานว่ามีมาก่อนที่จะรับอิทธิพลทางศาสนาจากอินเดียโบราณ โดยเริ่มแรกจะแสดงเพื่อเชิญดวงวิญญาณของบรรพบุรุษในพิธีการต่าง ๆ ต่อมาเมื่อได้รับอิทธิพลทางศาสนาจากอินเดียโบราณจึงเปลี่ยนเป็นการบูชาเทพเจ้าด้วยการแสดงเรื่องรามายณะเป็นหลัก นอกจากหนังเงาของชาวแล้ว ขอมหรือเขมรโบราณก็ปรากฏหลักฐานว่ามีหนังเงาเรียกว่าสะแบกธม ซึ่งแปลตรงตัวว่าหนังใหญ่ เข้าใจว่าไทยจะได้รับการแสดงนี้ต่อจากเขมรโบราณ แต่ในขณะเดียวกันก็ยังปรากฏร่องรอยว่าไทยก็รับการแสดงของชาวไฉ่หมิ่นเช่นกัน จากร่องรอยการของวายังเสียมหรือหนังสยามที่นิยมเล่นกันในรัฐกลันตัน ตรังกานู ไทรบุรี ตลอดถึงนราธิวาส ยะลา และปัตตานี (ปกรณัม คงสวัสดิ์, 2559: ออนไลน์) ซึ่งหลักฐานนี้แสดงว่าการแสดงหนังใหญ่ได้ถ่ายเทอิทธิพลไปมาระหว่างกัน

การแสดงหนังใหญ่ของไทยพบหลักฐานเก่าสุดในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยมีการแสดงในรูปแบบของมหรสพกึ่งพิธีการ หมายถึง การใช้เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมทางศาสนา ดังกล่าวแล้วที่ใช้สำหรับแสดงประกอบการสวดสรรเสริญเทพเจ้า นอกจากนั้นยังกำหนดเป็นพิธีกรรมจากความเชื่อตามระดับขั้นตอนการแสดงที่เป็นขนบและจารีตของศิลปิน เช่น พิธีกรรมการปักเสาจอหนัง พิธีเฉลิมเนตร พิธีเบิกโรง และพิธีเบิกหน้าพระ เป็นต้น (ผะอบ โปษะกฤษณะ, 2520 น. 23-26) สำหรับการแสดงหนังใหญ่ของไทยนั้นจะนิยมแสดงเรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งเป็นเรื่องของการสดุดีพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์ไทยที่เชื่อว่าเป็นสมมติเทพที่อวตารมาจากพระนารายณ์เป็นพระราม การจัดการแสดงจึงมักจะจัดในงานพระราชพิธีที่สำคัญเท่านั้น

วรรณกรรมที่ใช้ในการแสดงหนังใหญ่ก็คือรามเกียรติ์หรือรามายณะจากการแสดงดั้งเดิม ต่อมาเมื่อหลักฐานว่าได้มีการจัดแสดงหนังใหญ่เป็นวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ดังหลักฐานจากวรรณกรรมสมุทรโฆษคำฉันท์นันทสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199-2231) ได้รับรู้ไว้ชัดว่าโปรดเกล้าฯ ให้พระมหาราชครูแต่งขึ้นเพื่อใช้เป็นบทแสดงหนังใหญ่ (กรมศิลปากร, 2522: 4) จากหลักฐานนี้ชี้ให้เห็นว่าการแสดงหนังใหญ่นั้นสามารถใช้แสดงเรื่องอื่น ๆ ก็ได้ นอกจากนั้นยังพบว่าบทธละครเรื่องดาหลังหรืออิเหนาใหญ่ ฉบับของหมื่น

จำเนียรซึ่งเป็นสำนวนเก่าสุด ปรากฏมีบทพากย์หนึ่งใหญ่แทรกพร้อมระบุเพลงหน้าพาทย์อยู่ด้วย (ธานีรัตน์ จัตุหะศรี, 2562: 146) ส่วนบทพากย์หนึ่งใหญ่เรื่องรามเกียรติ์ปรากฏว่าได้มีการรวบรวมบทพากย์ของเก่าที่มีอยู่กระจัดกระจาย ตั้งแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยาและแต่งใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งมีทั้งพระราชานิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (กรมศิลปากร, 2546)

ด้วยบทความวิจัยนี้จะนำบทพระราชานิพนธ์เรื่องพระมหาชนกนรัชกาลที่ 9 มาเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาบทพากย์หนึ่งใหญ่เรื่องมหาชนกชาดก จึงได้ศึกษาวรรณกรรมเรื่องพระมหาชนกฉบับพระราชานิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งเป็นบทพระราชานิพนธ์ที่ทรงได้แรงบันดาลใจมาจากการได้ทรงสดับพระธรรมเทศนาของสมเด็จพระมหาวิรรวงศ์ (วิน ธมมสาโร มหาเถร) วัดราชผาติการาม เมื่อ พ.ศ. 2520 เรื่องพระมหาชนกตอนเสด็จทอดพระเนตรพระราชอุทยานในกรุงมิถิลา ทรงสนพระราชหฤทัย จึงทรงค้นเรื่องมหาชนกชาดกในพระไตรปิฎก ทรงนำมาแปลเป็นภาษาอังกฤษตรงตั้งแต่ต้นจนจบ โดยทรงดัดแปลงเล็กน้อยเพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น และให้เหมาะแก่สังคมปัจจุบัน ซึ่งได้แสดงเป็นพระราชปรารภไว้ว่า พระมหาชนกจะบรรลุโมกขธรรมได้ง่ายกว่า หากได้ประกอบพระราชกรณียกิจในโลกให้ครบถ้วนก่อน (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2552: พระราชปรารภ) จากพระราชปรารภนี้แสดงให้เห็นว่าจะทรงเพิ่มเติมจริยาวัตรบางส่วนที่พระมหาชนกพึงมีเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ต่อการบรรลุธรรมที่มากกว่าความเพียรเท่านั้น โดยพระราชานิพนธ์เป็นทั้งภาคภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาสันสกฤต เสร็จสมบูรณ์เมื่อ พ.ศ. 2531 และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พิมพ์ในโอกาสต่าง ๆ

เมื่อบทพระราชานิพนธ์เรื่องพระมหาชนกได้รับการเผยแพร่จนเป็นที่ชื่นชมโดยทั่วไป ยังทรงมีพระราชดำริว่ายังมีความซับซ้อนอยู่บ้าง เพื่อให้เด็กและเยาวชนสามารถสัมผัสและเข้าใจเรื่องพระมหาชนกมากยิ่งขึ้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดพิมพ์พระราชานิพนธ์ในรูปแบบของการ์ตูนทั้งรูปแบบหนังสือและแอนิเมชัน รวมทั้งได้มีการแสดงในรูปแบบประกอบแสง สี เสียงในชุด มหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ ต่อจากนั้นจึงมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนได้นำบทพระราชานิพนธ์เรื่องพระมหาชนกนี้มาจัดแสดงในรูปแบบมหรสพต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย รัชนิกร รัชตกรตระกูล (2561: 74) ได้ศึกษาเรื่องเล่าที่ดัดแปลงจากบทพระราชานิพนธ์พระมหาชนกของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช: ศึกษาในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ ระบุว่าได้คัดเลือกเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากบทพระราชานิพนธ์พระมหาชนก 7 รายการ คือ บทอ่าน ลีเก ละครเวที สื่อผสม การแสดงวงออเคสตราประกอบการวาดทราย การประกอบแสง สี เสียง และการ์ตูนแอนิเมชันมหาชนก เหล่านี้เป็นการนำรูปแบบบทประพันธ์นพระองค์ท่านไปทำซ้ำด้วยความศรัทธา

สำหรับในบทความนี้จะนำบทพระราชานิพนธ์เรื่องพระมหาชนกมาพัฒนาเป็นบทพากย์หนึ่งใหญ่เรื่องมหาชนกชาดก โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เป็นวรรณกรรมสำหรับสวดและเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในฐานะพระโพธิสัตว์เช่นเดียวกับวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ในฐานะสมมติเทวราช คำว่าโพธิสัตว์ แปลว่า ผู้ซึ่งอยู่ในโพธิญาณ คือ ผู้ที่จะบรรลุเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาล พระโพธิสัตว์มีกล่าวไว้ในพุทธศาสนาทั้งฝ่ายเถรวาทและมหายาน เชื่อว่าบุคคลผู้ที่

จะบรรลุปะเป็นพระพุทเจ้าได้จะต้องบำเพ็ญบารมีสะสมมาทุกภพทุกชาติ การบำเพ็ญบารมีนี้จะเป็นบารมีเพื่อ
การเกื้อกูลสรรพสัตว์ทั่วไป ต่อเมื่อสำเร็จพระโพธิญาณเป็นพระพุทเจ้าโดยสมบูรณ์แล้วก็จะช่วยสรรพสัตว์
เหล่านั้นให้บรรลุมรรคผลและข้ามพ้นวิญญูสงสารคือนิพพานต่อไป (ทิศชล เทพกำปนาท, 2563: ออนไลน์)

สังคมไทยมีคติว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นเสมือนพระพุทเจ้าหรือพระโพธิสัตว์ตามคติพุทธราชาหรือ
โพธิสัตว์ราชาของวัฒนธรรมขอม ดังในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 ได้สร้างรูปสลักหิน
แทนพระองค์ขึ้น แล้วขนานพระนามว่าชยพุทธรมหานาถ (ปีพ.ศ. ๒๕๖๕: ๗๑) สังเกตได้จากการ
สื่อสารเรียกขานพระนามพระมหากษัตริย์ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา จนถึง
รัตนโกสินทร์ หลายพระองค์จะมีพระนามสื่อบอกความเป็นพุทธราชาทั้งโดยตรงและโดยนัย เช่น พระมหา
ธรรมราชา สมเด็จพระสรรเพชญ์ พระหน่อพุทธางกูร พระพุททยอดฟ้า และพระพุทเจ้าหลวง เป็นต้น
นอกจากนั้นยังปรากฏในตำนานมูลศาสนากล่าวถึงปฐมกษัตริย์ของแผ่นดิน ความว่า “ครั้งนั้น พระสมณโคดม
เสวยพระชาติเป็นพระบรมโพธิสัตว์ บังเกิดในชนบทแต่ครั้งปฐมกัลป์โพ้น มีรูปร่างลักษณะงดงามกว่าคน
ทั้งหลายในสมัยนั้น และมีเดชานุภาพก็ยิ่งกว่าคนในสมัยนั้น มีปัญญารอบรู้ในสิ่งทั้งหลายนั้น ๆ ก็ยิ่งกว่าคน
ทั้งหลายสมัยนั้น คนทั้งหลายก็พากันมาสู่สำนักของพระองค์ แล้วก็สมมติให้พระองค์เป็นใหญ่กว่าเขาทั้งหลาย
เหล่านั้น เหตุตั้งนั้นพระองค์จึงได้ชื่อว่ามหาสมมติตั้งนั้นก่อน ครั้นต่อมาจึงได้ชื่อว่าชัตติโยอีกเล่า เหตุว่า
พระองค์เป็นเจ้าแก่นาทั้งหลาย ครั้นต่อมาจึงได้ชื่อว่าราชานันแล้ว เหตุพระองค์ให้คนทั้งหลายกตีกาด้วยอัน
เสวยราชสมบัติด้วยดีและชอบเสมอยิ่งนัก” (กรมศิลปากร, 2530: 59)

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระองค์ทรงไว้ซึ่ง
ความเป็นพระโพธิสัตว์ราชาอย่างครบถ้วน ตามหลักการ 3 อย่างที่เป็นคุณสมบัติของพระโพธิสัตว์ ได้แก่
ประการแรกหลักมหาปัญญา คือ พระโพธิสัตว์จะต้องมีปัญญอันกว้างใหญ่ เห็นได้จากแนวพระราชดำรินการ
แก้ปัญหาบ้านเมืองในทุกสถานการณ์อย่างลงตัว ประการที่ 2 หลักมหากรุณา คือ พระโพธิสัตว์จะต้องเป็นผู้มี
จิตใจกรุณาต่อสัตว์ทั้งหลายอย่างไม่มีขอบเขต เห็นได้จากการเสด็จไปทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจโดยไม่มี
ข้อจำกัดเรื่องเชื้อชาติหรือพงศ์เผ่าเหล่าตระกูลแต่อย่างใด อีกทั้งไม่ทรงย่อท้อต่อความยากลำบากแม้จะเป็นป่า
เขาหรือดงดอย และประการที่ 3 หลักมหาอุบาย คือ พระโพธิสัตว์จะต้องมีวิธีการอันชาญฉลาดในการแนะนำ
สั่งสอนให้สรรพสัตว์เข้าถึงสัจธรรม เห็นได้จากโครงการพระราชดำริที่มีกว่าสี่พันโครงการ (พระสันติ สิทธิ
สมบูรณ์, ถ่อออง, 2554: 126) ด้วยพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงทำเพื่อความผาสุกของปวงชนชาวไทย โดยใช้
พระปัญญาที่ยอดยิ่ง รวมถึงพระกุสโลบายที่แยบยลจนทำให้เกิดเป็นประโยชน์แก่มวลชนดังกล่าวแล้ว ทำให้
พระเกียรติคุณแผ่จรจายไปทั่วโลก ดังจะเห็นเป็นเชิงประจักษ์จากการที่สหประชาชาติได้ถวายรางวัล
ความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ เมื่อ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2549 เป็นการเฉลิมพระเกียรติและแสดง
ความตระหนักถึงพระราชกรณียกิจที่พระองค์ทรงอุทิศเพื่อการพัฒนา สมกับที่ทรงเป็นกษัตริย์นักพัฒนาผู้
ยิ่งใหญ่ของสหประชาชาติ (พลาดิศัย ทิธิญูกิจ, 2549: 166)

บทพากย์หนังใหญ่เรื่องมหาชนกชาดกตามบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกในรัชกาลที่ 9 นอกจากจะ
ใช้แนวคิดพระโพธิสัตว์ราชาแล้ว ยังต้องพัฒนาอย่างประณีตบรรจงที่ต้องพร้อมไปด้วยองค์ศาสตร์การเล่าเรื่อง
เชิงศิลป์ กล่าวคือ การนำศาสตร์ที่เป็นหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดมาเสนอด้วยวิธีการทางศิลปะให้ผู้รับสาร
ได้รับรู้ถึงอารมณ์และความรู้สึกจนเกิดความประทับใจตามบริบทของสารที่นำเสนอ นั่น ดังนี้

ศาสตร์การเล่าเรื่อง (Narratology) เป็นวิธีการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ประสบการณ์ และความรู้สึก
โดยวิธีการสื่อสารด้วยภาษาพูดหรือเขียนอย่างมีหลักการบอกถึงขั้นตอนและวิธีการถ่ายทอดจากบุคคลหนึ่งไป
ยังอีกบุคคลหนึ่ง โดยเชื่อว่าเป็นแนวคิดที่พัฒนามาจากการสืบเชื้อสายทางทฤษฎี (the Poetics) ของ
อริสโตเติล (Aristotle) ได้อธิบายถึงมีโครงสร้างการเล่าเรื่องจากบทกวีของกรีกโบราณว่าประกอบด้วย โครง
เรื่อง (Plot) ตัวละคร (Character) บทสนทนา (Diction) ความคิด (Thought) ฉาก (Spectacle) และเพลง
(Song) โดยการถ่ายทอดด้วยการเล่าเรื่องของนักแสดงนั้นจะมีความเหมือนหรือการเลียนแบบการกระทำจริง
(ขจิตขวัญ กิจวิศาละ, 2564: 15) ศิลปะในการเล่าเรื่องให้กระทบอารมณ์และความรู้สึกของผู้รับสารนั้น ผู้เล่า
เรื่องจะต้องมีทักษะในการสื่อสารอย่างมีชั้นเชิง ปัจจุบันเทคนิคการเล่าเรื่องสามารถสรุปได้เป็นโครงสร้าง 3
องค์ ได้แก่ องค์ที่ 1 เปิดเรื่องปูพื้นด้วยปมปัญหา องค์ที่ 2 ดำเนินเรื่องด้วยการเผชิญปัญหาและหาทางออก
จากปัญหา องค์ที่ 3 การแก้ปัญหาหรือคลายปมของปัญหา (ภัทริยา วิริยะศิริวัฒน์, 2558: 8-9)

การเล่าเรื่องตามรูปแบบของการแสดงหนังใหญ่ของไทยนั้นจะเป็นการสื่อสารด้วยศิลปะทางภาษาผ่าน
สื่อที่เป็นเงาภาพ ซึ่งจัดว่าเป็นการสื่อสารผ่านรูปภาพที่มีการจัดกระทำอย่างมีระเบียบตามขนบและจารีตที่สืบ
ต่อกันมาอย่างยาวนาน การใช้ศิลปะทางภาษาสำหรับการสื่อสารจึงมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนา
อย่างพิถีพิถัน โดยจะต้องใช้รูปแบบการประพันธ์ที่สามารถสื่อให้ถึงอารมณ์และความรู้สึกของผู้รับสารได้
จากประสบการณ์ของผู้วิจัยที่ได้มีโอกาสฝึกฝนการพากย์-เจรจาโขนและหนังใหญ่มา² สังเกตเห็นความแตกต่าง
จากลีลาการพากย์โขนและหนังใหญ่อยู่พอสมควรแม้จะใช้บทเหมือนกัน ทั้งนี้การพากย์-เจรจาโขนจะช้าและมี
ลีลาการใช้เสียงให้ขาดเป็นตอน ๆ ของความหมาย ตามอารมณ์ของบทที่สัมพันธ์กับท่าทาง การตีบทของผู้
แสดงโขน ในขณะที่หนังใหญ่จะรวดเร็วและกระชับกว่าตามลีลาการเชิดที่ไม่สามารถตีบทเหมือนโขนได้ ตาม
ความเห็นของผู้วิจัยเห็นว่าลีลาการใช้เสียงในส่วนของเจรจาหนังใหญ่จะคล้ายกับลีลาการแห่เทศน์
มหาชาติของภาคกลางซึ่งเนื้อหาจะเป็นรูปแบบการประพันธ์ร้อยกรองประเภทร่ายยาว จากข้อสังเกตนี้
สอดคล้องกับการวิเคราะห์ของ รัตนพล ชื่นคำ (2556: 148) ได้ยกคำกล่าวของ ม.ร.ว.จรรยาสุวสดี ศุขสุวสดี
จากการสัมภาษณ์ครูวิระ มีเหมือน ไว้ว่า “การพากย์หนังใหญ่ไม่เหมือนกับการพากย์โขน ในการใช้เสียง ลีลา
ในการพากย์ เพราะหนังใหญ่เป็นวิจิตรศิลป์ การพากย์ต้องได้นี้่อย่างมาก ๆ ... ลีลาการจังหวะในการพากย์จะไม่
ลงทรวงสำหรับการพากย์หนัง จังหวะจะเร็วกว่าการพากย์โขน”

² ฝึกฝนการพากย์โขนจากครูประสาท ทองอร่าม และได้รับการแนะนำการพากย์หนังใหญ่จาก ม.ร.ว.จรรยาสุวสดี ศุขสุวสดี

การสร้างสรรคับทพากย์หนังใหญ่เรื่องมหาชนกตามแนวพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 9 ได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับคติพระโพธิสัตว์ราชามาใช้ โดยบทพากย์และเจรจาจำเป็นต้องพัฒนาแบบผสมผสานระหว่างแนวคิดแบบขนบจารีตดั้งเดิมกับหลักการจัดการแสดงด้วยสื่อแบบใหม่ให้มีความสัมพันธ์กันอย่างลงตัว ทั้งนี้ จะใช้วิธีการจัดองค์ประกอบให้สัมพันธ์กับศาสตร์การเล่าเรื่อง (Narratology) ซึ่งบทพากย์และบทเจรจានี้จะเป็นการประพันธ์ด้วยกพย์และร่ายยาวตามจารีตเดิม โดยจะเพิ่มเติมในส่วนที่เป็นร่ายยาวจากรูปแบบเดิมที่ผู้พากย์-เจรจาจะต้องไปแต่งหรือค้นเอาเอง ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นแนวทางในการเจรจาให้เรื่องมีความกระชับมากยิ่งขึ้นและง่ายต่อการนำไปใช้จัดการแสดง การแบ่งบทพากย์-เจรจาจะแบ่งโดยยึดแนวคิดเกี่ยวกับคติโพธิสัตว์ราชาร่วมกับการแบ่งองค์ของการนำเสนอเรื่องพระมหาชนกจากบทพระราชนิพนธ์ตามรูปแบบต่าง ๆ โดยในบทพากย์-เจรจาหนังใหญ่นี้จะแบ่งเป็น 5 องค์ คือ องค์ที่ 1 ปฐมกำเนิดพระโพธิสัตว์ องค์ที่ 2 มหาสมุทรแห่งความเพียร องค์ที่ 3 มหาปัญญา องค์ที่ 4 มหากุสโลบาย และองค์ที่ 5 มหากรุณา

3. ข้อมูลและวิธีการวิจัย (Research Methodology)

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection)

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาข้อมูลที่เป็นวรรณกรรมเกี่ยวกับบทพากย์หนังใหญ่ของไทย โดยได้ศึกษาทบทวนวรรณกรรมตามรูปแบบการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) นำข้อมูลมาสังเคราะห์เป็นบทพากย์หนังใหญ่เรื่องมหาชนกตามแนวพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 9 และนำบทพากย์ไปเผยแพร่แก่กลุ่มบุคคลที่ส่งเสริมการแสดงหนังใหญ่ ดังนี้

3.1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลจากเอกสารวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพากย์หนังใหญ่ ได้แก่ 1) วรรณกรรมเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์ สำนวนของพระมหาราชครู สมเด็จพระนารายณ์มหาราช และสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส 2) วรรณกรรมคำพากย์รามเกียรติ์ของกรมศิลปากรเล่มที่ 1 - 2 วรรณกรรมมหาชนกจากอรรถกถาชาดกในพระไตรปิฎกเล่มที่ 28 พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 20 ขุททกนิกาย ชาดก ภาค 2 และ 3) วรรณกรรมเรื่องพระมหาชนก พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ

3.1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับบทพากย์หนังใหญ่ จำนวน 5 คน ได้แก่ 1) ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุจิริต เพียรชอบ ผู้เชี่ยวชาญด้านการประพันธ์ร้อยกรองคำพากย์และเจรจา 2) รองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ รุณรา ผู้เชี่ยวชาญด้านพระไตรปิฎกและชาดกเรื่องมหาชนก 3) รองศาสตราจารย์จันทร์พร นวลแพ่ง ผู้เชี่ยวชาญด้านการขับร้องทำนองเสนาะและดนตรีไทย 4) นายประสาธ ทองอร่าม ผู้เชี่ยวชาญด้านการพากย์หนังใหญ่และขนบแบบหลวง และ 5) นายวีระ มีเหมื่อน ผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้าง การเชิด และการพากย์หนังใหญ่แบบชาวบ้าน

3.1.3 ข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจและความมั่นใจในการนำบทพากย์หนังใหญ่เรื่องมหาชนกตามแนวพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 9 ไปจัดเป็นการแสดงของคณะบุคคลที่ส่งเสริมการแสดงหนังใหญ่ 9 กลุ่มบุคคล ได้แก่ 1) มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต กรุงเทพมหานคร 2) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตวังน้อย จังหวัดอยุธยา 3) โรงเรียนสิริรัตนารักษ์ กรุงเทพมหานคร 4) โรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา 5) โรงเรียนเขาสมิ้งวิทยาคม จังหวัดตราด 6) คณะหนังใหญ่วัดขนอน จังหวัดราชบุรี 7) คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง 8) คณะหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี 9) คณะหนังใหญ่วัดพลับพลาชัย จังหวัดเพชรบุรี

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis)

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมข้อมูลทฤษฎีและปฐมภูมิ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการนำข้อสรุปมาเชื่อมโยงจัดทำเป็นแผนที่ความคิด (Mind Map)

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจและความมั่นใจในการนำบทพากย์หนังใหญ่เรื่องมหาชนกตามแนวพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 9 ประกอบด้วย 1) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม 2) การรับรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังใหญ่ 3) ความพึงพอใจและความมั่นใจในการนำบทพากย์หนังใหญ่เรื่องมหาชนกตามแนวพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 9 ไปปรับใช้ในการแสดง และ 4) ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

4. ผลการวิจัย (Findings/Results)

4.1 การศึกษาและทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับบทพากย์หนังใหญ่

การวิจัยจากศึกษาและทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับบทพากย์หนังใหญ่และวรรณกรรมเกี่ยวกับเรื่องพระมหาชนกตามแนวพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 9

4.1.1 วรรณกรรมเกี่ยวกับบทพากย์หนังใหญ่ของไทย พบว่า บทพากย์ที่ถูกนำไปใช้พากย์หนังใหญ่ของไทยมี 2 เรื่อง คือ วรรณกรรมเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์ และวรรณกรรมคำพากย์รามเกียรติ์ โดยวรรณกรรมเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์ แบ่งออกเป็น 4 ตอนใหญ่ ๆ และใช้ร้อยกรองประเภทกาพย์ฉับ 16 กาย์ สूरางคนาง 28 ฉันท 11 ฉันท 12 ฉันท 14 ฉันท 15 ฉันท 19 และฉันท 21 ส่วนวรรณกรรมคำพากย์รามเกียรติ์ เล่มที่ 1 ประกอบด้วย พากย์สามตระ เบิกหน้าพระ ตอนสีดาหาย ตอนหนุมานถวายแหวน ตอนนางลอย ตอนนาคบาศ ตอนศึกพรมศาสตร์ และตอนพระรามได้เมืองขีดขิน เล่มที่ 2 ประกอบด้วย ตอนหนุมานเผาลังกา ตอนพระรามประชุมพล ตอนพระรามประชิตลงกา ตอนศึกไมยราพ และตอนศึกกุมภกรรณ ใช้ร้อยกรองประเภทกาพย์ฉับ 16 กับกาพย์ยานี 11 ในส่วนร่ายยาวไม่มีที่เป็นบทในเนื้อหา ปรากฏแค่บอกต่อท้ายกาพย์เป็นตอน ๆ ไป โดยจะบอกว่าให้ทราบทำให้บรรยายหรือเจรจาด้วยเรื่องอะไร ซึ่งจะมีความสัมพันธ์กับเนื้อหาตอนนั้น ๆ

สรุปการศึกษาพบว่า การใช้รูปแบบร้อยกรองประเภทต่าง ๆ จะมีความสัมพันธ์กับอารมณ์ของตัวละครในเนื้อหา ในวรรณกรรมเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์³ พบว่า มีการใช้กาพย์ฉับ 16 ดำเนินความ ใช้กาพย์สุรางคนาง 28 เชื่อมระหว่างเรื่องต่อเรื่อง นอกนั้นจะเป็นฉันทต่าง ๆ ซึ่งไม่ได้มีการระบุชื่อฉันท แต่จะบอกเป็นตัวเลข เช่น ฉันท 11 คล้ายกับอินทวิเชียรฉันท ใช้ในกรณีที่จะพรรณนาถึงความเศร้าโศกอาลัยอาวรณ์ ฉันท 14 คล้ายกับวสันตดิถีฉันท ใช้ในกรณีจะพรรณนาถึงความงามหรือชื่นชมธรรมชาติ และฉันท 19 คล้ายกับสัททวิภักตีฉันท ใช้ในกรณีแสดงจะพรรณนาถึงความศักดิ์สิทธิ์หรือยิ่งใหญ่สง่างาม สำหรับวรรณกรรมคำพากย์รามเกียรติ์ พบว่ากาพย์ฉับ 16 จะใช้ในเชิงพรรณนาความที่เป็นแก่นของเรื่องและแสดงถึงความยิ่งใหญ่อลังการ ส่วนกาพย์ยานี 11 จะใช้ในพรรณนาถึงความเศร้าโศกและการชมความงาม

4.1.2 วรรณกรรมเกี่ยวกับการประพันธ์บทและการพากย์หนังใหญ่ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้เชี่ยวชาญด้านการประพันธ์บทและการพากย์หนังใหญ่ พบว่า การประพันธ์บทพากย์หนังใหญ่จะใช้กาพย์ฉับ 16 และกาพย์ยานี 11 และใช้ร่ายยาวสำหรับการเจรจา โดยจะระบุเพลงหน้าพาทย์สำหรับบรรเลงต่อท้ายคำพากย์หรือเจรจานั้น ๆ สำหรับการพากย์นั้นจะมีความคล้ายกับการพากย์โขนในปัจจุบัน แต่จะมีความรวดเร็วและกระชับกว่า ทั้งนี้ด้วยการพากย์หนังใหญ่จะเน้นการบรรยายหรือพรรณนาในลักษณะการเล่าเรื่อง ไม่จำเป็นต้องพากย์ให้ตัวละครทำบทเหมือนการแสดงโขน สำหรับทำนองการพากย์นั้นจะมีการเรียกชื่อตามเนื้อความที่พากย์นั้น ๆ เช่น พากย์รถ พากย์เมือง พากย์พลับพลา พากย์เบ็ดเตล็ด และเรียกชื่อตามบทบาทอารมณ์ของตัวละคร เช่น พากย์ไอ้หรือพากย์โอด และพากย์ชมดง เป็นต้น ส่วนการเจรจาคอนพากย์จะดันเป็นร่ายยาวด้วยไหวพริบและปฏิภาณของตนเองตามคำบอกท้ายบทพากย์นั้น ๆ

4.1.3 วรรณกรรมเรื่องมหาชนก จากการศึกษาและทบทวนวรรณกรรม พบว่า วรรณกรรมเรื่องมหาชนกมีปรากฏในพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย เล่ม 63 พระสูตรต้นตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก เล่ม 4 ภาค 2 ส่วนวรรณกรรมเรื่องพระมหาชนก บทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 9 นั้น ได้ใช้เนื้อความจากพระไตรปิฎกเป็นหลักในการดำเนินเรื่อง เมื่อนำเนื้อความทั้งสองฉบับมาเทียบกันจึงพบว่าเนื้อความในพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 9 ได้ทรงเพิ่มเติมในส่วนท้ายเรื่องที่ต้องการทำให้แนวพระราชดำริที่ทรงถ่ายทอดไว้มีความยั่งยืน โดยทรงแทรกแนวพระราชดำริเข้าไปในตอนบริบาลฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี และพระราชปณิธานที่จะให้มีสถาบันการศึกษาเกี่ยวกับแนวพระราชดำรินี้ ซึ่งทรงใช้คำว่า “โพธิยาลัย” ซึ่งในเรื่องต่อมาใช้คำว่า “ปุทธะเลย์มหาวิชชาลัย” การดำเนินทรงดัดมาจบตรงการสนทนาระหว่างพระมหาชนกกับอุทิจจพราหมณ์เกี่ยวกับการก่อตั้งสถาบันการศึกษาแล้วลงท้ายด้วยความว่า “มิถิลา ยังไม่สิ้นคนดี” โดยความในเรื่องมหาชนกขาดจากพระไตรปิฎกและอรรถกถายังมีต่ออีกไปจนถึงการออกบวชของพระมหาชนก

³ การใช้คำเรียกร้อยกรองยุคนั้นไม่ได้ระบุเป็นชื่อเฉพาะ แต่จะเรียกชื่อรวม ๆ ว่าฉันทบ้าง กาพย์บ้าง สลับกันไป การตรวจสอบโดยใช้หลักการทางฉันทลักษณ์ปัจจุบันจะมีข้อจำกัดเรื่องการใช้คำและการออกเสียงที่แตกต่างกันของยุคสมัย

4.2 การพัฒนาบทพากย์หนังใหญ่เรื่องมหาชนกตามแนวพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 9

การพัฒนาบทพากย์หนังใหญ่เรื่องมหาชนกตามแนวพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 9 จากข้อมูลที่วิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นแนวทางสำหรับการสร้างสรรค์เป็นบทพากย์และเจรจา โดยนำแนวคิดเกี่ยวกับศาสตร์การเล่าเรื่อง (Narratology) มาใช้เป็นตัวโครงสร้างการประพันธ์ ดังนี้

4.2.1 โครงเรื่อง (Plot) เป็นเรื่อง que เริ่มต้นจากตัวละครหลัก คือ พระมหาชนก จะต้องเผชิญกับเหตุการณ์ที่จะต้องนำไปสู่การตัดสินใจ จากนั้นจึงลงมือกระทำตามแนวทางที่ตัดสินใจที่เลือกแล้วนั้น คือ หนีฐานแห่งความเพียร และจบเรื่องแบบสมจริงในชีวิต (Realistic Ending) โดยแสดงแนวคิดเพื่อนำไปปรับใช้กับการดำเนินชีวิตตามบริบทของแต่ละบุคคลได้ จึงกำหนดโครงเรื่องตามแนวพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 9 เป็น 5 องค์ คือ 1) องค์ปฐมกำเนิดพระโพธิสัตว์ 2) องค์มหาสมุทรแห่งความเพียร 3) องค์มหาปัญญา 4) องค์มหากุสโลบาย และ 5) องค์มหากรุณา

4.2.2 ตัวละคร (Character) ประกอบด้วยตัวละคร 3 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 ตัวละครหลัก ได้แก่ พระมหาชนก พระเทวี พระอริน္ณชนก กลุ่มที่ 2 ตัวละครรอง ได้แก่ สิวลิเทวี พระโปลชนก ที่ฆาตราชกุมาร กลุ่มที่ 3 ตัวละครเชื่อมโยงเรื่อง ได้แก่ พระอินทร์แปลง ท้าวโลกบาลทั้งสี่ นางมณีเมขลา อุทิจจพราหมณ์ จารุเตโชพราหมณ์ คเชนทรสิงห์บัณฑิต อำมาตย์ และปุโรหิต

4.2.3 บทสนทนา (Diction) ใช้บทร้อยกรองสำหรับดำเนินเรื่อง โดยกาพย์ฉบัง 16 กาพย์ยานี 11 และกาพย์สุรางคนาง 28 เป็นบทพากย์ ใช้ร้อยยาวเป็นบทเจรจาและเดินเรื่อง

4.2.4 ความคิด (Thought) กำหนดแนวคิดที่เป็นแก่นของเรื่องตามเนื้อหา ได้แก่ ความเพียรพยายาม ปัญญาอรอบรู้ และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4.2.5 ฉาก (Spectacle) ประกอบด้วยฉากหลัก ๆ ได้แก่ ฉากเมืองหรือท้องพระโรง ฉากสนามรบ ฉากเดินทาง ฉากท้องทะเลและเรือ ฉากอุทยาน และฉากครองเมือง

4.2.6 เพลง (Song) กำหนดเป็นเพลงหน้าพาทย์และเพลงสื่ออารมณ์ประกอบท้ายบทพากย์และบทเจรจา เช่น เพลงวา เพลงตระ เพลงเชิด เพลงเสมอ เพลงโอด เป็นต้น นอกจากนี้ยังกำหนดสำเนียงการพากย์ให้เป็นรูปแบบการพากย์เฉพาะหนังใหญ่เรื่องมหาชนกตามแนวพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 9 นี้ โดยพัฒนาวิธีการพากย์ด้วยการส่งท้ายด้วยสำเนียงเพลงที่จะใช้บรรเลงต่อท้ายนั้น ซึ่งได้ใช้แนวคิดจากการพากย์โองและพากย์ชมดงของโขนเป็นต้นแบบ เช่น การพากย์ออกเพลงโล้ ตอนพระมหาชนกลงเรือสำเภา การพากย์ออกเพลงทะเลบัวตอนเรือแตก เป็นต้น

4.3 การเผยแพร่บทพากย์หนังใหญ่เรื่องมหาชนกตามแนวพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 9

การเผยแพร่บทพากย์หนังใหญ่เรื่องมหาชนกตามแนวพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 9 แก่คณะบุคคลที่ส่งเสริมการแสดงหนังใหญ่ 9 กลุ่มบุคคล ได้แก่ 1) มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต กรุงเทพมหานคร 2) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตวังน้อย จังหวัดอยุธยา 3) โรงเรียนสิริรัตนาร กรุงเทพมหานคร 4) โรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา 5) โรงเรียนเขาสมิงวิทยาคม จังหวัด

ตราด 6) คณะหนังใหญ่วัดขนอน จังหวัดราชบุรี 7) คณะหนังใหญ่วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง 8) คณะหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี และ 9) คณะหนังใหญ่วัดพลับพลาชัย จังหวัดเพชรบุรี ผลจากการตอบแบบสอบถามสรุปได้ ดังนี้

4.3.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวนผู้ทั้งหมด 45 คน 1) เพศ เพศชายร้อยละ 40.00 เพศหญิงร้อยละ 60.00 2) อายุอยู่ระหว่าง 20 – 30 ปี ร้อยละ 6.67 ระหว่าง 31 – 40 ปี ร้อยละ 44.44 ระหว่าง 41 – 50 ปี ร้อยละ 33.33 ระหว่าง 51 – 60 ปี ร้อยละ 8.89 และมากกว่า 60 ปี ร้อยละ 66.67 3) การศึกษา ต่ำว่าปริญญาตรี ร้อยละ 15.56 ปริญญาตรี ร้อยละ 51.11 ปริญญาโท ร้อยละ 26.67 ปริญญาเอก ร้อยละ 6.67 4) อาชีพ รับจ้าง ร้อยละ 6.67 ค่าขาย 4.44 รับราชการ ร้อยละ 53.33 การศึกษา ภาคเอกชน ร้อยละ 26.67 และอื่น ๆ ร้อยละ 8.89 5) ความชำนาญ ศิลปะ ร้อยละ 6.67 ดนตรี ร้อยละ 33.33 ขับร้อง ร้อยละ 4.44 นาฏศิลป์ ร้อยละ 44.44 การแสดงพื้นบ้าน ร้อยละ 4.44 และอื่น ๆ ร้อยละ 6.67

4.3.2 ความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังใหญ่ จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 45 คน 1) เคยอ่านวรรณกรรมเรื่องพระมหากษัตริย์ในรัชกาลที่ 9 มาบ้าง ร้อยละ 57.78 2) เคยอ่านในรูปแบบหนังสือปกติมากที่สุดร้อยละ 68.89 3) เคยนำเรื่องพระมหากษัตริย์ไปจัดเป็นการแสดงละครมากที่สุด ร้อยละ 26.67 4) ไม่เคยชมการแสดงเกี่ยวกับเรื่องพระมหากษัตริย์มากที่สุดร้อยละ 26.67 5) ยังไม่เคยชมหนังใหญ่มาเลย มากที่สุดร้อยละ 62.22 6) คิดว่าจะใช้บทพากย์หนังใหญ่นี้เป็นหนังสืออ่านเพิ่มให้นักเรียนมากที่สุดร้อยละ 33.33 7) ปัญหาที่ยากที่สุดสำหรับการนำบทพากย์หนังใหญ่เรื่องมหากษัตริย์ไปจัดแสดง คือ การสร้างตัวหนังใหญ่ มากที่สุดร้อยละ 33.33

4.3.3 ความพึงพอใจและความมั่นใจในการนำบทพากย์หนังใหญ่เรื่องมหากษัตริย์ตามแนวพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 9 จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 45 คน มีความเชื่อมั่นว่าบทพากย์สามารถนำไปใช้จัดการแสดงได้จริงอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.67 สรุปความพึงพอใจโดยรวมอยู่ที่ระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.12

5. สรุปและอภิปรายผล (Conclusion and Discussion)

ในการวิจัย เรื่อง การสร้างสรรค์บทพากย์หนังใหญ่เรื่องมหากษัตริย์ตามแนวพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 9 สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

5.1 การศึกษาและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับบทพากย์หนังใหญ่เรื่องมหากษัตริย์ตามแนวพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 9

5.1.1 วรรณกรรมบทพากย์หนังใหญ่มีอยู่ในวรรณคดีไทย 2 เรื่อง คือ เรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์ และเรื่องรามเกียรติ์ แต่ที่ยังถูกนำมาใช้ในปัจจุบันจะเป็นเรื่องรามเกียรติ์ ทั้งนี้เพราะเรื่องรามเกียรติ์ถูกนำมาใช้แสดงในรูปแบบของโขน ซึ่งพัฒนามาจากการแสดงหนังใหญ่นำมาผสมผสานกับการละคร โดยเฉพาะคำพากย์และเจรจา ซึ่งชนิด อยู่โพธิ (2500: 104 - 106) ได้แบ่งไว้ 6 ประเภท คือ พากย์เมืองหรือพากย์พลับพลา

พากย์รถ พากย์ไอ้ พากย์ขมดง พากย์บรรยาย และพากย์เบ็ดเตล็ด โดยบทพากย์จะประพันธ์ด้วยกาพย์ฉับ 16 และกาพย์ยานี 11 เป็นหลัก ส่วนการเจรจาคนพากย์จะใช้วิธีต้นว่าสด ๆ ด้วยร่ายยาว

5.1.2 วรรณกรรมเรื่องมหาชนกชาดกเป็นวรรณกรรมที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย เล่ม 63 พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก เล่ม 4 ภาค 2 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้นำมาเรียบเรียงให้มีความเข้าใจง่ายมากขึ้น พร้อมกับสอดแทรกและเพิ่มเติมเนื้อหาบางส่วนให้เหมาะสมกับบริบทของคนในยุคปัจจุบัน และทรงให้เหตุผลไว้ว่า “พระมหาชนกจะบรรลุโมกขธรรมได้ง่ายกว่า หากได้ประกอบพระราชกรณียกิจในโลกให้ครบถ้วนก่อน” (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2552: พระราชปรารภ) ซึ่งสอดคล้องกับแนวพระราชดำริที่ต้องการใช้วรรณกรรมเรื่องพระมหาชนกเป็นสื่อในการส่งเสริมให้พระราชดำริที่มอบให้ไว้แก่ปวงชนชาวไทยมีความมั่นคงและยั่งยืน

5.2 การพัฒนาบทพากย์หนังใหญ่เรื่องมหาชนกตามแนวพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 9

5.2.1 บทพากย์ใช้ร้อยกรองประเภทกาพย์ฉับ 16 พรรณนาดำเนินเรื่อง กาพย์ยานี 11 พรรณาถึงอารมณ์ที่เป็นความเศร้าโศก ความอาลัยอาวรณ์ และความรักความชื่นชมยินดี กาพย์สุรางคนาง 28 บรรยายเชื่อมความของเนื้อเรื่องให้ต่อเนื่องกัน ส่วนบทเจรจาใช้การแต่งร่ายยาวเป็นบทสนทนาและเชื่อมความการสนทนาของตัวละคร

5.2.2 โครงสร้างของเรื่อง กำหนดตามแนวคิดจากศาสตร์การเล่าเรื่อง (Narratology) โดยใช้โครงสร้างของเรื่อง (Plot) ตัวละคร (Character) บทสนทนา (Diction) ความคิด (Thought) และฉาก (Spectacle) ตามบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 9 ที่แบ่งออกเป็น 5 องค์ คือ องค์ปฐมกำเนิดพระโพธิสัตว์ องค์มหาสมุทรแห่งความเพียร และองค์มหาปัญญา องค์มหากุสโลบาย และองค์มหากรุณา ส่วนเพลง (Song) ซึ่งเป็นท่วงทำนองการพากย์ เจรจา และดนตรีบรรเลง กำหนดโดยระบุไว้ท้ายตอนของบทพากย์และเจรจาทามขนบการแต่งบทพากย์ เจรจา และบทละครของไทย สำหรับท่วงทำนองการพากย์และเจรจานั้น จากการสัมภาษณ์และการสาธิตของผู้เชี่ยวชาญด้านการพากย์และเจรจา คือ นายประสาธ ทองอร่าม พากย์เจรจาแบบโจน และนายวีระ มีเหมือน พากย์เจรจาแบบหนังใหญ่ พบว่า ท่วงทำนองการพากย์และเจรจานั้นแตกต่างกัน กล่าวคือการพากย์โจนจะมีท่วงทำนองที่ช้ากว่าหนังใหญ่ ด้วยเหตุผลว่าต้องให้ตัวละครทำบทหรือตีบทตามทำนาฏยศัพท์ให้ทันพอดี ส่วนหนังใหญ่ไม่จำเป็นต้องตีบทจึงมีท่วงทำนองเป็นการเล่าเรื่องคล้ายลีลาการเทศมหาชาติของพระภิกษุที่เรียกว่าแหล ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่แต่งด้วยร่ายยาวตลอดทั้งเรื่อง โดยในแต่ละแหลจะมีการบอกท่วงทำนองการแหลกำกับไว้ชัดเจน เช่น เดิน ย้าย ขึ้น ขึ้นสูง ธรรมวัตรแท้ ธรรมวัตรกลาย เป็นต้น (กรมพระปรมานุชิตชิโนรส และคนอื่น, 2514) ดังนั้นทำนองการพากย์หนังใหญ่เรื่องมหาชนกตามแนวพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 9 จึงได้ปรับทำนองการพากย์และเจรจาให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะเรื่องตามแนวคิดดังกล่าวนี้

5.3 การเผยแพร่บทพากย์หนังใหญ่เรื่องมหาชนกตามแนวพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 9

การเผยแพร่บทพากย์หนังใหญ่เรื่องพระมหาชนกตามแนวพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 9 ได้นำเสนอให้แก่สถาบันอุดมศึกษา 2 สถาบัน สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 3 โรงเรียน และคณะหนังใหญ่เอกชน 4 คณะ รวมจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม 45 คน สรุปความพึงพอใจและความมั่นใจในการนำบทพากย์ไปใช้จัดการแสดงหนังใหญ่ ดังนี้

5.3.1 มีความพึงพอใจในภาพรวมระดับ “มาก” ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.12 จากประเด็นของแบบสอบถาม พบว่า คณะหนังใหญ่ภาคเอกชน 4 คณะ มีความพึงพอใจมากที่สุด โดยให้เหตุผลว่าได้พยายามจะจัดการแสดงหนังใหญ่เรื่องพระมหาชนกนี้แล้ว⁴ แต่ยังขาดบทพากย์และบทเจรจา เท่าที่เคยจัดมาก็มักจะจัดการแสดงแบบพิพิธทัศน์ คือ จัดผสมผสานการแสดงหลาย ๆ อย่างแบบร่วมสมัย

5.3.2 มีความมั่นใจว่าจะสามารถนำบทพากย์และเจรจาไปใช้แสดงได้จริงระดับ “มากที่สุด” ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.67 ซึ่งส่วนมากจะเป็นคณะหนังใหญ่ภาคเอกชนที่มีถึงร้อยละ 44.44 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด ส่วนสถาบันอุดมศึกษาและสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จะมีความมั่นใจและเห็นด้วยโดยส่วนตัว แต่ยังไม่มั่นใจในการสนับสนุนจากองค์กรที่จะจัดการแสดง ด้วยอุปสรรคจากการสร้างตัวหนังใหญ่ที่ต้องใช้งบประมาณสูงพอสมควร ความเห็นนี้มีร้อยละ 33.33 โดยสรุปผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าควรนำไปใช้เป็นหนังสืออ่านเพิ่มให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ก่อน ซึ่งเป็นในส่วนที่ทำได้ทันที ร้อยละ 33.33 ซึ่งนับว่าเป็นความเห็นและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการปลูกฝังคุณค่าทางศิลปะและคุณค่าของเรื่องมหาชนกได้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง/ References

- กรมพระปรมานุชิตชิโนรส และคนอื่น. (2514). *มหาเวสสันดรชาดก สำนวน 13 กัณฑ์* พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระธรรมเจดีย์ (เทียบ ธมมธโร ป.ธ.3). กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์ชวนพิมพ์. กรมศิลปากร. (2546). *ประชุมคำพากย์รามเกียรติ์ เล่ม 1 – 2*. กรุงเทพฯ. บริษัท เอ็ดดิสัน เพรส โปรดักส์ จำกัด.
- กรมศิลปากร. (2530). *ตำนานมูลศาสนา พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระธรรมราชาานุวัตร (ไสว ฐิติธมโม)*. กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์มิตรสยาม.
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2552) *มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม หนังใหญ่*. สืบค้นจาก <http://ichculture.go.th./index.php/th/ich/performing-arts/238-stage/156>

⁴ ได้สอบถามเพิ่มเติมถึงกรณีการสร้างตัวหนังใหญ่เรื่องพระมหาชนก พบว่าได้ทำไว้บ้างเฉพาะตอนแต่ไม่มาก (ตอนว่ายน้ำ)

- กฤษฎา ปานเทวัญ สุปราณี พัดทอง. (2562). *แนวคิดพระมหากษัตริย์ในกวีนิพนธ์โศกาลัย พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร*. การประชุมวิชาการบัณฑิตศึกษาระดับชาติ สรรพศาสตร์ สรรพศิลป์ ประจำปี 2562
- ขจิตขวัญ จิตวิสาละ. (2564). *ศาสตร์การเล่าเรื่องในการสื่อสาร*. วารสารศาสตร์ ปีที่ 14 ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม หน้า 15.
- คณิดา หอมทรัพย์. (2563). *พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์ในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร: ความสำคัญต่อการขับเคลื่อนแนวพระราชดำริและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ*. วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่ 17 ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม
- ขำนิ แสงภักดี. (2558). *แนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์จรียาในพระพุทธรูปศาสนายาน*. สารนิพนธ์การสอบวัดคุณสมบัติรายวิชา ศึกษาเฉพาะเรื่องในพัฒนาการแห่งพุทธศาสนา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ทัชชล เทพกำปนาท. (2563). *เล่าสู่กันฟัง...เรื่อง “พระโพธิสัตว์คือใคร”*. สืบค้นจาก http://www.culture.go.th/ewt_news.php?nid=544&filename=in
- ธนิต อยู่โพธิ. (2500). *โขน พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตทรงมงคล*. กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์บริษัทสหอุปกรณ์การพิมพ์ จำกัด.
- ธานีรัตน์ จิตุทิศศรี. (2562). *บทละครเรื่องดาหลังฉบับหมื่นจำเนียร: เรื่องดาหลังสำนวนเก่าที่เพิ่งพบ*. วารสารอักษรศาสตร์ ปีที่ 48 ฉบับที่ 2.
- ปกรณ์ คงสวัสดิ์. (2559). *รอยเงาขีดไหว...ก่อนมีหนังใหญ่กรุงสยาม*. สืบค้นจาก <https://lek-prapai.org/Home/view.php?id=344>
- ปัทมาภรณ์ ผ่องแผ้ว. (2565). *แนวคิดและกลวิธีการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชชนทศชาติคำฉันท์*. วารสารมนุษยศาสตร์วิชาการ ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2565.
- ผะอบ โปษะกฤษณะ. (2520). *วรรณกรรมประกอบการเล่นหนังใหญ่วัดখনอน จังหวัดราชบุรี*. กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.
- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ. (2552). *พระมหากษัตริย์ พิมพ์ครั้งที่ 3*. กรุงเทพฯ. บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- พระมหาราชครู. (2522). *สมุทรโฆษคำฉันท์ พิมพ์ครั้งที่ 3*. กรุงเทพฯ. กรมศิลปากร.
- พระสันติ สิทธิสมบุรณ์, ถ่ออาจ. (2554). *การศึกษาเปรียบเทียบการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับมหายาน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พลาดิศัย สิทธิธัญกิจ. (2549). *พระราชพิธีมหามงคล*. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์ กู๊ดมอร์นิ่ง.

ภัทรียา วิริยะศิริวัฒน์. (2558). *การวิเคราะห์การเล่าเรื่องในภาพยนตร์เรื่อง LES MISERABLES*.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (นิเทศศาสตร์และนวัตกรรม) คณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรม
การจัดการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2527). *มหาชนกชาดก พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย
เล่ม 63 พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก เล่ม 4 ภาค 2*. กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์มหามกุฏราช
วิทยาลัย.

รัชนีกร รัชตกรตระกูล. (2561). *เรื่องเล่าที่ดัดแปลงจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช: การศึกษาในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ*. วารสารวิชาการ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 26 ฉบับที่ 51 พฤษภาคม - สิงหาคม 2561.

อาคม สายาคม. (2545). *รวมงานนิพนธ์ของนายอาคม สายาคม ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ กรมศิลปากร พิมพ์
ครั้งที่ 2*. กรุงเทพฯ. บริษัทรุ่งเรืองศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด.